

סימן כח.

מנוחת

בענין מנחת חוטא שיריה נאכלים

ויקרא (ה' י"ג): "וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה ונסלח לו, והיתה לכהן כמנחה".

נפירש רש"י ז"ל: "והיתה לכהן כמנחה, ללמד על מנחת חוטא שיהיו שיריה נאכלין זהו לפי פשוטו, ורבותינו דרשו והיתה לכהן אם חוטא זה כהן הוא תהא כשאר מנחת נדבת כהן שהיא בכליל תהיה לא תאכל".

ומבואר באר היטב דמנחת חוטא שיריה נאכלים וכנ"ל, ולפיכך איני מכין דברות אדונינו הרמב"ם ז"ל בפירושו למשנה בהקדמה למסכת מנחות (דקמ"א סע"ב דפוס ווילנא) שכה שכתב: "ואין שורפין אחת מהן [מהמנחות] זולתי מנחת חוטא, ומנחת כהן מאיזה דבר שתהיה, וכן מנחת נסכים לאיזה אדם שתהא, וכל מנחה מקריבין מהן הקומץ ויאכלו הכהנים השיריים" עכ"ל.

ומפורש בדבריו ז"ל שמנחת חוטא נשרפת ואין שיריה נאכלים וכנ"ל, והוא תימה אצלי, כי מנחת חוטא שיריה נאכלים וכנ"ל, ותימה שלפי שעה לא ראיתי מי שעמד בלשון הרמב"ם הזה וצ"ע.

ובאמת כבר מפורסם כי שיבושים רבו נפלו בפירוש הרמב"ם ז"ל למשניות, ובמיוחד ובמסויים בסדר קדשים, ולתועלת המעינים הנני להביא כאן מחיבורי על כללי הרמב"ם ז"ל.

"ידוע שרבינו הרמב"ם ז"ל חיבר בשחר ילדותו בהיותו בן עשרים ושלש, פירוש על כל ששה סדרי משנה, והשלימו בהיותו בן שלשים שנה, וכמו שכתב בחתימת דבריו בסוף פירושו למסכת עוקצין, וחיבור זה נקרא בשם הנר, או המאור, וכמו ומצאתי במפורש בשו"ת תשב"ץ ח"א (סימן קל"ו ד"ה הרביעית) ע"ש.

והרמב"ם ז"ל חיבר פירוש המשניות בלשון בני קדר (ערבית), אשר הקדירו שמשו כלשונו באגרתו, ואחר כך תרגמוהו מתרגמים רבים, כמפורסם, ומהם שהיו יותר מלומדים בשאר חכמות מאשר יודעי ספר ומביני דעת תורה, עיין בהקדמת המעתיק והמתרגם לפירוש המשניות סדר קדשים, והבן וד"ל.

ולפיכך רבו גם רבו בפירוש המשניות שיבושים ממינים שונים, וכבר אזהרה שמענו שאין לייסד יסוד על דברי הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות, כדלקמיה, וזו לשון הגאון אביר התעודה מהרי"ט ז"ל בספרו תשובותיו ח"א (סימן קמ"ב): "ואין

לתמוה על לשון הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב כן, כי שמא בא השינוי ממעתיק הדבר מלשון ללשון, כי כן קרה לו בכמה מקומות ששינה הכוונה, והביא דבריו הגאון מהרש"ם ז"ל בספר עין הרועים (דע"ו ע"ב אות ד') ע"ש

והגאון החסיד רבי שמואל אבוהב ז"ל בשו"ת דבר שמואל (ס"ט רפ"א) כתב: "ולשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות אין ליישבו כי אם בדוחק הרבה, והרי הוא כלשונות אחרים בפירוש למשניות שנתקשו בהם חכמים הקדמונים והאחרונים ליישבם ולהסכים עם מה שכתב אחר כך בחיבורו הגדול, וזאת אשיב אל לבי כמה פעמים כגון זה דאפשר דעל ידי המעתיקים אירע קצת ערבוב או קלקול בענין מלות ההעתיקה באיזה שינוי חסר חליף יתיר, וכבוד הרב מאור עינינו במקומו מונח שלא יצאה תקלה מתחת ידו", והגאון חיד"א ז"ל בספרו דברים אחדים (דכ"ד סע"ג) כתב: "אין לדקדק כל כך בלשון פירוש המשניות, שנודע שהוא לשון מועתק, כי הרמב"ם ז"ל חיברו בלשון הגרי", והגאון אדמו"ר מסאכאטש ז"ל בשו"ת אבני נזר (אה"ע סימן קפ"ו אות ב') כתב: "מבואר בפוסקים שאין להעמיד יסוד על תיבה אחת בפירוש המשניות יען הוא מועתק מלשון ערבי" ע"ש.

וכיוצא בזה ממש כתב הגאון אדמו"ר רבי צדוק הכהן ז"ל מלובלין בספרו שו"ת תפארת צבי יו"ד (סימן ט"ז אות ד', דל"ג ע"ב): "כי קשה לבנות יסוד על לשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות המועתק מלשון ערבית והורק מכלי אל כלי", וראב"ד ג'רבה הגאון מהרמ"ז ז"ל בספרו שם משה שבס"ס פני משה (ירושתי' תרס"ד, דל"ח סע"ב) כתב: "ונודע דלשון הרמב"ם בפירוש המשניות איתקלא משום דהורק מכלי אל כלי" ע"ש.

ובן שמעתי משם מרנא ורבנא מופת הדור החזון איש זצ"ל, וגם בספר אשכבתא דרבי ח"ב (קונטרס בית רבי דקפ"ד סע"א) הובא משם מופת הדור רבינו בעל קהילות יעקב זצ"ל שאמר: "פירוש המשניות להרמב"ם ז"ל מסדר קדשים המצוי בידנו המתורגם מערבית, משובש עד כדי כך שלפעמים נראה לכאורה כסותר פסוקים מפורשים בתורה", עד כאן לשוני בכללי הרמב"ם דילן.

ואם היתה לנו רשות להגיה הייתי אומר שיש להגיה כאן תיבת אחת, ובמקום מנחת "חוטא" צריך לומר מנחת "חביתין", שהיא מוקטרת כולה כליל, ונמצא שהרמב"ם ז"ל דיבר רק על מנחות הכהנים, הן כהן גדול הן כהן הדיוט, כך נלע"ד לדחוק לפי חומר הענין.

ועתה מצאתי בפירוש מלאכת שלמה בפתיחה למסכת מנחות (דק"ז סע"ב הוצאת זכר חנוך) שכאשר העתיק שם הקדמת הרמב"ם ז"ל למסכת מנחות כשהגיע ללשון הזה כה כתב "ואין שורפים אחד מהן זולתי מנחת חוטא (צ"ע) וכו', הרי שהוא ז"ל

הרגיש והוסיף תיבת צ"ע, ובודאי היינו מטעמא דכתבנו שהרי מנחת חוטא אכן נאכלת וכנ"ל, ודוק היטב.

אחר זמן בא לידי פירוש הרמב"ם למשנה עם תרגום חדש, וראיתי שם (דף ס"ז ע"ב) שכה כתוב שם: "וכבר נתבאר לך שכל המנחות סולת וכו' ושאיין מהן שהיא נקטרת מלבד מנחת חנוך ומנחת כהן תהיה איך שתהיה, וכן מנחת נסכים למי שתהיה ושאר המנחות מקריבין מהן הקומץ והשירים נאכלים לכהנים", ובהערות שם כתב: "במהדורה קמא כתוב 'מנחת חוטא' וכך הוא בנדפס, וכבר נמחק ותוקן כלפנינו", נמצא שכבר הרמב"ם ז"ל עצמו תיקן הדברים ואתי שפיר ודוק היטב.

סימן כט.

בענין מנחה נאכלת בקדש הקדשים

ויקרא (ו' ו' ואילך): "זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן וגו', והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוהו וגו', כל זכר בבני אהרן יאכלנה" וגו'.

זבחים (נ"ד ב'): "אשמות ואלו הן אשמות אשם גזילות וכו', ונאכלים לפניו מן הקלעים לזכרי כהונה" וכו'.

ופירש רש"י: "ונאכלין לפניו מן הקלעים, דכתיב באשם בויקח קרח (במדבר י"ח ט') לכל אשם וגו' בקדש הקדשים תאכלנו" וגו'.

ובתוספת יום טוב זבחים שם (פ"ה מ"ה) כתב: "ונאכלין לפניו מן הקלעים, לשון הר"ב דכתיב באשם בקדש הקדשים תאכלנו, בויקח קרח ולכל אשם וגו', רש"י. ולא ידעתי מאי דוחקיה דלא כתב לקרא דפרשת צו דקדים שנאמר שם בפרשת אשם במקום קדוש יאכל" עכ"ל. [ועיין מה שהסבירו מפרשי המשנה, בספר קול הרמ"ז, ובספר שושנים לדוד, והגהות ראשון לציון, ונימוקי הגר"ב וחידושי מהרי"ח ועוד, הערת האברך היקר רבי יוסף חיים אוהב ציון שליט"א].

ועוד שם בזבחים (ס"ג א') תנן: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה, ונאכלות לפניו מן הקלעים, לזכרי כהונה, בכל מאכל ליום ולילה עד חצות".

ופירש רש"י ז"ל: "היו נקמצות בכל מקום, ואין טעונין צפון: לפניו מן הקלעים, לזכרי כהונה, דכתיב (במדבר י"ח ט') כל קרבנם ולכל מנחתם ולכל חטאתם וגו', וסמך ליה בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו" עכ"ל.